

İstanbul'un ilk belediye kütüphanesi **ATATÜRK KİTAPLIĞI**

Z

CUMHURİYET döneminde İstanbul'da ilk belediye kütüphanesi 1924'te kurulmuştur. Belediye binasının bir bölümünde oluşturulan kütüphane büyüdükçe daha geniş bir mekana ihtiyaç duyulmuş ve önce 1929'da Şişli'deki Atatürk Evine, ardından da 1931'de Beyazıt Medresesine taşınmıştır. Kurucuları arasında Süheyl Ünver, Osman Nuri Ergin, Fuat Köprülü gibi isimlerin olduğu İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi 1939'da hizmet vermeye başlamıştır.

Bağışlarla ve satın alınan kitaplarla büyüyen kütüphane 1960'lara gelindiğinde medreseye de sığmaz olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşunun 50. yılı anısına Koç Vakfı tarafından kütüphane için yeni bir bina yaptırılacağı duyurulmuş, bina 1973-76 yılları arasında inşa edilmiş ve kütüphane 1981'de yeni binasına taşınmıştır.

Sedad Hakkı Eldem'in Hilton Oteli için çizdiği fakat hayata geçiremediği, geleneksel Türk mimarisi ile modern mimariyi sentezleyen proje Taksim'de Boğaziçine nazır konumda Atatürk Kitaplığı adıyla gerçekleşmiştir. 5 bin metrekarelik bir alan üzerinde yükselen 3 katlı binanın en alt katındaki altıgen planlı depoda 600 bin kitabı muhafaza etmek mümkündür.

Türk kütüphaneciliğinin öncü isimlerinden merhum Nail Bayraktar "Dünden Bugüne Atatürk Kitaplığı Koleksiyonları" makalesinde kütüphanenin gelişmesini ayrıntılı olarak yazmıştır:

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığının çok çeşitli eserlerle dolu değerli koleksiyonları; bir taraftan satın alma yoluyla, bir taraftan da kitapseverlerin bağışlarıyla oluşmuştur. Kütüphanenin 1939'da Beyazıt'daki eski binasında "İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi" adıyla açılışını takip eden yıllarda alınan bir kararla; 500'den fazla kitap bağışlayanların koleksiyonuna kendi adlarının verilmesi uygun görülmüştür. Bu karar bir teşvik olmuş ve pek çok kişi kitaplarını kütüphaneye bağışlamıştır.

1953'deki bir kayda göre ilk koleksiyonlar şunlardır: Muallim Cevdet, Belediye, Ziya Emiroğlu, Yahya Recai, Talat Bayrakçı, Osman Ergin kitapları; Türkçe ve yabancı dillerde gazeteler ve mecmualar.

Daha sonraki yıllarda diğer bağışlar onları takip etmiştir. Halit Bayrı'dan Halit Fahri Ozansoy'a, İsmail Habib Sevük'den Ahmet Kutsi Tecer'e, Fahrettin Kerim Gökay'dan Tarık Zafer Tunaya'ya kadar pek çok isim kitaplarını kütüphaneye

bağışlamıştır. Bunlardan Fahrettin Kerim Gökay'ın üç koleksiyonunun (Osmanlıca, Yabancı Dil ve Yeni Harfli Türkçe Kitaplar) tutarı 7800'dür.

Kütüphanede şahıs adıyla anılan 48 koleksiyon vardır. Bunların bir kısmı yeni harfli Türkçe kitaplardan oluşur. Bir kısmı Osmanlıca kitaplardan ibarettir; aralarında Müteferrika baskılarına da rastlanır. Sadece yazma eserlerden müteşekkil koleksiyonlar ise ayrı bir kıymeti haizdir. Bu koleksiyonları şahıslar ya kendileri, ya da kendilerinden sonra yakınları kütüphaneye armağan etmiştir.

..

Atatürk Kitaplığı, kültür mirasımız olan yazma ve eski harfli nadir basma eserler ile yeni harfli kitaplara birlikte sahip olan ve onları koruyarak okuyuculara sunan bir kütüphanedir.

Kütüphaneye geniş çapta ilk bağış, 1935 yılında, kütüphanenin hazırlık çalışmaları sırasında eğitimci, arşivci ve tarihçi Muallim Cevdet tarafından yapılmıştır. O, hayatı boyunca değerli yazma eserler toplamış, birçok evrak biriktirmiştir. M. Cevdet bu eserleri, yakın arkadaşları Osman Ergin, Dr. Süheyl Ünver ve Raif Yelkenci'nin teşvikleriyle, ölümünden üç ay evvel Belediye Kütüphanesine hediye

etmiş ve sağlığında kütüphaneye taşıtmıştır.

Muallim Cevdet'in ölümünden sonra Osman Ergin bir kadirşinaslık örneği olarak onun adına bir anı kitabı hazırlamış ve Belediye Başkanlığınca bu eser 1937'de bastırılmıştır. Çok aranan kitabın 2005'de yeni basımı yapılmıştır. Muallim Cevdet Yazmaları koleksiyonunda; sık sık aranan vakıf defterleri yanında, tarih ve edebiyata dair çok kıymetli eserler bulunmaktadır. Bunlar yıllarca araştırmacılar tarafından incelenmiş; haklarında yayınlar yapılmış, bir çok makalede kaynak olarak zikredilmiştir. Aynı bir koleksiyon halinde kaydedilen Muallim Cevdet Evrakı'nda eğitim, dil, edebiyat ve tarih konularındaki araştırmalar, ders notları, harita ve planlar, fotoğraflar, kartpostallar ve diğer belgeler göze çarpmaktadır. Bunların devamında ferman-berat ve vakfiyeler gelmektedir. Aralarında silsilenameler ve icazetnameler de vardır. Bu üç koleksiyonun ayrı ayrı katalogları yayınlanmıştır.

İkinci yazma eser koleksiyonu olan "Belediye Yazmaları", muhtelif şahısların değişik zamanlarda bağışladığı kitapların bir arada kaydedilmesinden meydana gelmiştir. Bunlar arasında azımsanmayacak sayıda olanlar da vardır. Meselâ Sadettin Ferit'in 1960 yılında hediye ettiği 21 yazma, daha sonra Kemal Salih Sel'in bağışladığı 35 yazma, Metin Nigâr'ın bağışladığı 292 yazma, Hasan Cafer Ergin'in bağışladığı 189 yazma, Hüseyin Pektaş'ın bağışladığı 64 yazma, Ş. Nail Bayraktar'ın bağışladığı 74 yazma kayda değer niteliktedir. Ayrıca, diğer bağış sahiplerinden bir kısmının yazma kitapları da Belediye Yazmaları bölümünü zenginleştirmiştir. Bu koleksiyonun katalogu da yayınlanmış bulunmaktadır. Bunlar 3 cilt halindedir. Birincisi ve ikincisi, "Atatürk Kitaplığı'na Yeni Bağışlanan Yazma Eserler Alfabetik Katalogu" adını taşımaktadır. Üçüncü cilt ise Belediye Yazmaları yanında iki koleksiyonu daha içine almaktadır. Adı "Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Cevdet Paşa Yazmaları ve Kur'an-ı Kerimler Alfabetik Katalogu"dur.

Büyük devlet adamı, tarihçi ve hukukçu Cevdet Paşanın yazma eserleri, kütüphaneye kızı Fatma Aliye Hanımın terekesinden intikal etmiştir. 53 adet olan kitapların çoğu Cevdet Paşanın yayınlanmış eserlerinin müsveddeleridir; dolayısıyla kendi el yazısı iledir.

Elyazması Kur'an'lar ayrı bir koleksiyon halinde kaydedilmiştir. Kütüphanenin ilk kuruluşundan beri bağış yoluyla

kazanılan ve aralarında hat, tezhip ve cilt sanatının güzel örnekleri bulunan bu Kur'an-ı Kerimler, iyi şartlarda ve güvenli bir ortamda özenle korunmaktadır.

Yazma koleksiyonların bir diğeri ve önemli olanı "Osman Ergin Yazmaları"dır. Eğitim ve belediyeçilik konularında birçok eseri bulunan Osman Ergin; önce Türkçe, Arapça, Farsça ve yabancı dil matbu kitaplarını kütüphaneye bağışlamıştır. Yazma kitaplarını tespit fişlerini kendisi hazırladıktan sonra vermeyi uygun görmüştür. Tasavvuf konulu eserlerin ağırlıklı olduğu koleksiyonun katalogu 4 cilt olarak yayınlanmıştır.

Muallim Cevdet, Belediye ve Osman Ergin yazmalarının katalogları tamamlandıktan sonra; bu koleksiyonlarda bulunan "Türkçe Yazma Divanlar"ın ayrı bir katalogu da basılmıştır. Burada 119 şairin divanlarının 241'i bulunan farklı nüshaları tanıtılmaktadır.

Diğer bir yazma eser koleksiyonu, "Fatma Aliye Hanım Evrakı"dır. Koleksiyonda; mektuplar, yazı ve şiir taslaklarının bulunduğu defterler, gazete kupürleri, kitaplar ve fotoğraflar bulunmaktadır. 1 numarada kayıtlı *Enin* adlı romanı 31 defter tutmaktadır. Fatma Aliye Hanım ile Ahmet Midhat Efendinin birbirlerine yazdıkları mektuplar 232 adettir. İlk Türk kadın romancı olan Fatma Aliye Hanımın, bugüne kadar yayınlanmamış *Tezahür-i Hakikat* adlı yazma kitabı "Osman Ergin Yazmaları" 1236 numarada kayıtlıdır. Koleksiyonun katalogu yayınlanmıştır.

Öncü bir kadın romancının koleksiyonu yanında, öncü bir tiyatroçunun koleksiyonu da Atatürk Kitaplığının raflarında yerini almıştır. Muhsin Ertuğrul'un evrakı Koç Vakfı tarafından satın alınarak

kütüphaneye bağışlanmıştır. Türk tiyatro tarihi açısından çok zengin belgeleri ihtiva etmektedir. Muhsin Ertuğrul'a gelen mektuplar, kendi el yazısıyla tiyatro metinleri, fotoğraflar, tiyatro afişleri vb. belgeler..

Atatürk Kitaplığı'na 1992 yılında, Türk musikisi nazariyatçısı ve tanbur sanatkârı Laika Karabey'in adına kızı Filiz Ofluoğlu tarafından bir değerli arşiv hediye edilmiştir. İçinde matbu ve elyazması notalar, fotoğraflar, kaset, plak ve ses bantları ile yerli ve yabancı musiki eserleri bulunan bu koleksiyon "Laika Karabey Evrakı" adıyla tasnif edilmiş ve sonra katalogu da yayınlanmıştır.

Kütüphanede belediyenin Harita Müdürlüğünden devredilenlerle birlikte 9000 dolayında bir harita koleksiyonu bulunmaktadır ki, bunların çoğu el yapımıdır. Bu itibarla Atatürk Kitaplığı, İstanbul haritaları bakımından Türkiye'nin en zengin koleksiyonuna sahip kütüphanedir, diyebiliriz.

**

Ramazan Minder'in müdürlüğü döneminde Atatürk Kitaplığı koleksiyonuna, kaybolmaktan kurtarılan binlerce kitap ve belge katıldı. Bunlar arasında Sultan Abdülhamid'in Yıldız Sarayındaki özel kütüphanesine ait olan, 1924'te İstanbul Üniversitesine devredilen ancak Kemal Alemdaroğlu'nun rektörlüğü sırasında çöpe atılan son derece kıymetli 4500 kitap ile Medine müdafî Fahreddin Paşa ve Hamidiye kahramanı Rauf Orbay'ın şahsî arşivleri bulunmaktadır. Z

KAYNAKÇA

1 Nail Bayraktar, "Dünden Bugüne Atatürk Kitaplığı Koleksiyonları", 1. Ulusal İslam Elyazmaları Sempozyumu, TÜRKÇEK 2009.

